

AKTUELT

Diapraksis og diakoni

Undersøkelser i feltet ved hjelp av kart, skisser og tegninger

KARI KARSRUD KORSLIEN
HØGSKOLELEKTOR VED VID VITENSKAPELIGE HØGSKOLE OSLO
kari.korslien@vid.no

Innledning

Å skape inkluderende fellesskap i lokalsamfunn er en sentral målsetting i diakonien. I denne artikkelen beskrives erfaringer med to "Unge møter eldre"-prosjekter i to nabomenigheter i Oslo. Det var diakonene i de to menighetene, som startet prosjektene som går ut på at ungdom fra en skole møter og gjør ulike aktiviteter sammen med eldre på en institusjon. Prosjektene springer ut av en intensjon om å skape en arena for kontakt mellom mennesker i lokalsamfunnet på tvers av generasjoner, religiøs og kulturell tilhørighet. Gjennom prosjektene ønsket man å bidra til økt trivsel på sykehjem og lokale institusjoner for eldre og legge til rette for at ungdom lar seg engasjere av andres menneskers behov i lokalmiljøet.

Fra et diakonifaglig perspektiv kan dette forstås som *diapraksis*, en arbeidsmetode som er utviklet med tanke på å skape fellesskap mellom mennesker på tvers av tro og kultur. For å forstå hvordan en slik praksis virker, har jeg snakket med de to diakonene om "Unge møter eldre"-prosjektene i deres respektive menigheter. I

samtalene benyttet jeg ulike former for kart, skisser og tegning for å beskrive og forstå handlinger og praksismønstre i prosjektet innenfor de geografiske rammene i de to lokalsamfunnene.

Diapraksis

Den danske teologen Lissi Rasmussen introduserte begrepet diapraksis på 80-tallet, som en levende prosess mellom mennesker med ulik religiøs tro (Rasmussen 1997). Det er de delte erfaringer og felles handlinger mellom kristne og muslimer som har stått i sentrum for Rasmussens bruk av begrepet (Leirvik 2006: 119). Diapraksis betyr "gjennom handling" og betegner menneskers sameksistens og "relasjon der felles praksis er det essensielle" (Rasmussen 1988:44). Når Det lutherske verdensforbund (LVF) beskriver diapraksis, knyttes begrepet direkte til diakoni.

Gjennom felles engasjement for rettferdighet så vel i nærmeste nabolag som i det bredere samfunn har diakonien bidratt til å overvinne religiøse fordommer og motivert til dialog.

Denne sterke tradisjonen med å bygge broer mellom mennesker har gjort diakonien til en av grunnpilarene i den økumeniske bevegelsen (LVF 2009:88).

Beskrivelsen av felles handling i en solidaritet som engasjerer seg i å fremme rettferdighet, skape bedre livskvalitet og lindre menneskers nød, kan brukes om både diapraksis og diakoni som fenomen. Diakoni er kirkens omsorgstjeneste og evangeliet i handling, og den uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet, og den innebærer stor grad av brobyggerarbeid og felles innsats. Diakoni har derfor en del fellestrekk med diapraksis selv om det også er forskjeller. På den ene siden kan og skal diakonien initiere diapraksis som følge av eget menneskesyn og verdigrunnlag, men på den andre siden er diapraksis åpent for at andre initierer handling. Kirkens diakoni har derfor ikke monopol på diapraksisbegrepet.

Metode og teorigrunnlag

Undersøkelser vedrørende diakoni i form av masteroppgaver har i mange tilfeller vært gjort ved hjelp av kvalitativ metoder (Jordheim, Korslien og Stifoss-Hanssen 2014:11). Noen har også skrevet masteroppgaver om diapraksis. Det er ikke et felt det er skrevet mye om, selv om eksemplene fra praksis er mange på at diakonien gjennom dette har tatt initiativ til handling på tvers av kulturelle og religiøse skillelinjer (Larsen 2012; Brenna 2013; Nåtedal Holmen 2015).

I 2014 fikk Diakonhjemmet Høgskole, nå VID Vitenskapelige Høgskole, trosopplæringsmidler til å undersøke Diapraksis som trosopplæring i flerkulturelle lokalsamfunn og har i den anledning rekruttert flere studenter til å skrive om diapraksis. Ansatte og studenter har vært med på å sette søkelys på diapraksis, og denne artikkelen inngår i dette arbeidet. Mitt anliggende har vært om diakoni og diapraksis kan utforskes ved hjelp av nye relevante metoder. Det jeg har vært spesielt interessert i, er undersøkelsesmetoder i betydningen verktøy som bidrar til økt forståelse for diapraksis. Særlig ønsker jeg å fokusere på arbeidsmetoder som bidrar til identifisering av hva samhandlingen i diapraksis

består i, og hvordan diapraksis realiseres.

Jeg har hentet inspirasjon fra flere hold, blant annet institusjonell etnografi. Karin Widerberg hevder at "Vi må starte med mennesker og de aktiviteter og opplevelser de har som situert i en bestemt hverdagspraksis eller virksomhet" (Widerberg 2015: 15). "Det er menneskers virksomhetskunnskap og hva vi kan lære av dem som innehar denne kunnskapen, som særlig institusjonell etnografi fokuserer på. Den skal generere kunnskap for folk og ikke primært om folk" (Widerberg 2015:18).

Det er under denne paraplyen, institusjonell etnografi, vi finner bruk av kart som metode. I denne artikkelen ser jeg på hvordan bruken av geografiske kart, skisser og tegning kan være hjelpemidler for å synliggjøre hvordan "ting henger sammen" i diapraksis. I denne artikkelen brukes kart som en fellesbetegnelse for ulike geografiske kart, skisser og tegninger. Det kan være nyttig å tegne kart for å få fram virksomhetskunnskap (Breimo 2015: 93). Formålet er å synliggjøre de relasjoner som inngår i en aktuell praksis fra et bestemt ståsted. Ved hjelp av kart som metode synliggjøres sosiale relasjoner og hvordan disse er knyttet sammen (Widerberg 2015:21). Beretninger om praksiser innenfor et bestemt geografisk område kan tegnes som kartskisser, og en slik metode kan synliggjøre kunnskap om praksismønstre som de som er involvert i praksisen, ikke i utgangspunktet var seg bevisst, men som eksisterte som former for taus kunnskap. Bruk av kart i forskning har fellestrekk med lærlingrollen som Cato Wadel beskriver i artikkelen "Work-along som metode – om å få innpass og arbeide seg fram i feltet som lærling" (Wadel 2011). For forskere kan bruk av praksiskart være en metode i utforskningen av samhandlingsmønstre. Ved hjelp av kart kan en forsker analysere fram et sammenhengende bilde av et praksisfelt og bidra til en bedre forståelse av dynamikken i det som skjer i praksis, uten nødvendigvis selv å ha innpass fysisk. Metoden er også velegnet for involverte aktører med tanke på klargjøringer av egen praksis og arbeid med fagutvikling. I det følgende ønsker jeg å beskrive hvordan bruk av kart i utforskningen av diapraksis kan bidra til å få fram praksismønstre i en lokal kontekst.

Geografisk kart – eksempel 1

I samtalen med diakonen fra den første menigheten jeg ønsket å undersøke, tar jeg fram et geografisk kart i størrelse A4. Jeg ber diakonen ringe inn hvor vedkommende jobber, hvor elevene som deltar i prosjektet kommer fra, hvor de går på skole, hvor kirka ligger, hvor sykehjemmet med de eldre ligger, ulike steder de unge rekrutteres fra som frivillige, osv. De fleste rekrutteres fra ungdomsskolens valgfag "Innsats for andre". Fordi skolen bygges om, er elevene midlertidig plassert i andre lokaler utenfor bydelen, lengre unna både der de selv bor, og der institusjonen for de eldre ligger. Kartsiden viser derfor ungdommenes bosted og eldreinstitusjonens beliggenhet, mens en viktig brikke i puslespillet, nemlig skolen, mangler. Skolen ville under normale forhold vært synlig på kartet; med sin midlertidige lokalisering faller den utenfor bildet.

Geografisk kart – eksempel 2

I samtalen med diakonen fra den andre menigheten, som arbeider med "Unge møter eldre" i sitt nærmiljø, har jeg på forhånd introdusert geografisk kart som metode. Jeg har latt meg fortelle at "Unge møter eldre" i dette området bygger på innsatsen som er gjort i nabomenigheten. Dette har gjort meg nysgjerrig. Jeg vil gjerne vite mer om arbeidet og hvordan det har utviklet seg. Jeg har investert i en kartbok for å få et bedre kart som utgangspunkt for samtalen. Vi starter med å finne kirken, sykehjemmet og skolen elevene rekrutteres fra. Da oppdager jeg at det faktisk er samme skole elevene her rekrutteres fra, som i nabomenigheten. De midlertidige skolelokalene fra eksempel 1 ligger i denne menigheten. Det betyr at rekrutteringsarbeidet gjort i den første menigheten kommer menigheten og sykehjemmet her i eksempel 2 til gode. På dette kartet vises puslespillbrikken det førte kartet manglet, og den nye institusjonen elevene besøker, men det viser ikke hvor elevene bor. De faller utenfor kartet. Elevene kommer gjerne med t-banen til sykehjemmet og t-banestasjonen ringes inn på kartet.

Refleksjon over geografisk kart

Jeg har forstått at skolens elever er midlertidig plassert i sin nabomenighet. Jeg lurer på om diakonen i eksempel 2 har en plan B for rekruttering når elevene flytter tilbake til sin nyrenoverte skole. I løpet av samtalen viser diakonen meg andre skoler på kartet, men vet på det tidspunkt samtalen finner sted ikke om de tilbyr valgfaget "Innsats for andre", og har heller ikke satt i gang samarbeid med flere skoler da arbeidet foreløpig er i oppstarten. Det er flere spørsmål som oppstår i samtalen over kartet. Det er andre sykehjem som er interessert i å ta imot elever. Det pekes på kartet og settes ringer rundt aktuelle områder det kan rekrutteres elever fra. Samtalen viser at "Unge møter eldre" er avhengig av tett oppfølging fra flere hold, det være seg sykehjem, skole og kirke. Arbeid og tidsbruk må avveies mot andre oppgaver som ligger til diakontjenesten, men i samtalen kommer det også tydelig fram at diakonen gjerne vil sette i gang et arbeid etter inspirasjon av "Unge møter eldre" på det lokale seniorsenteret som ligger like ved kirken. Kartet viser mulighetene med korte avstander, men får også fram refleksjoner over dilemmaer og valg som må gjøres.

Kartene har også sine begrensninger. Som vi så i eksempel 1, falt skolen ut, og i eksempel 2 falt elevenes bosted ut. Et bedre kart kunne fremmet en nærmere samtale om forståelsen av lokalmiljøet, men jeg hadde problemer med å finne et godt nok kart. Det er strenge regler for kartproduksjon, og man henvises oftere og oftere til digitale løsninger. Det står imidlertid sjelden bydelsgrenser, skolekretser og menighetsgrenser på tegnet ett og samme kart.

Erfaringene med geografiske kart i kartlegging av diapraksis viser imidlertid at termen lokalmiljø dekker mer enn stedet du bor eller går på skole. For ungdommene er den lokale identiteten også større enn det skole- og menighetsgrenser tilsier. Når menigheten i samarbeid med skolen legger til rette for at ungdommene skal la seg engasjere av andre menneskers behov i lokalmiljøet, viser det seg uproblematisk å gjøre noe lokalt så lenge kollektivtrafikken fungerer. Ungdommenes engasjement sprenger kart og grenser.

Bruk av skisser

I tillegg til geografisk kart brukte jeg to forskjellige skisser i kartleggingsarbeidet. Det jeg omtaler som skisser, er A4 ark med to forskjellige figurer man kan tegne og notere på. "Unge møter eldre" kan gjøres på mange måter, og dette kan skissene være med på å få fram. Den ene skissen (Skisse 1) er et A4-ark med en indre sirkel i midten omsluttet av en ytre sirkel. Det som er kjernevirksomheten, skrives inn i den innerste sirkelen, og det som skjer mer sporadisk i diapraaksis, noteres i den ytre. Eksempler på dette er at i den indre kan det stå ulike spill som benyttes på treff mellom unge og eldre, mens det i den ytre står sommerkonsert som bare er en gang i året. Skisse 1 fikk fram at aktivitetene kan være alt fra ludo og yatzy til sanger fra Mads Bergs sangbok eller lette ballonger som sendes med fingertuppene gjennom luften på ballongtrimmen.

Den andre skissen (Skisse 2) er en figur formet som et grunnleggende strålediagram. Sirkelen i midten har ståler ut til fire sirkler; rettferdighet, bedre livskvalitet, lindring av nød og andre ringvirkninger. Denne skissen ble benyttet i samtalen om "Unge møter eldre" som diapraaksis.

I samtale med en av diakonene startet diakonen med ringvirkningene og understreket at de var viktige. Det som ble trukket fram, var den forebyggende effekten arbeidet hadde på ungdom ved at de opplevde det de gjorde, som meningsfullt. Dessuten ble arbeidets integreringspotensial nevnt. Fokus i bruk av skissene var det relasjonelle arbeidet. Diakonene fortalte om arbeidet, om samarbeidet med sykehjem, henvendelser fra andre sykehjem som vil være en del av prosjektet, og om erfaringer i samarbeidet med skole og institusjoner. Kartet og skissene det noteres på, danner tydeligere bilder og bidrar til en konkretisering.

I "Unge møter eldre" blir de eldre kjent med unge fra nærområdene, og de unge blir kjent med de eldre. Her møttes mennesker på tvers av alder, religion og kulturforskjeller. Bruken av kart fikk en form for snøballeffekt. Som forsker lærte jeg underveis å stille nye og mer relevante spørsmål på basis av den kunnskapen jeg hadde tilegnet meg underveis. Jeg erfarte at kunn-

skapen økte som i et work-along-forhold, uten at jeg skulle inn i arbeidet. Skissene var med på å skape tydeligere bilder av virksomheten og fungerte dessuten som en huskeliste for meg over hva diakonene hadde vektlagt i sine ulike framstillinger. Det slo meg at skissene også kunne ha en funksjon i forhold til den som fortalte, i refleksjonen over praksis og i forståelsen av diapraaksis spesielt.

Skisse 2 hadde stikkord til diapraaksis, som dannet et utgangspunkt for samtale. En av diakonene lurte på hvorfor jeg omtaler "Unge møter eldre" som diapraaksis siden dette primært var en del av menighetens diakonale arbeid. Skissen ga meg en anledning til å drøfte sammenhengen mellom diakoni og diapraaksis og det holdningsmessige og relasjonelle ved arbeidet. Samtalen og refleksjonen tok utgangspunkt i at møtene skjer på tvers av generasjoner og religiøs og kulturell tilhørighet. Påvirkning skjer begge veier. Dette utdypet en av diakonene ved å fokusere på at holdninger endrer seg når mennesker møtes. Det er ifølge diakonen like mye de eldre holdninger som endres positivt i møte med yngre, som det motsatte.

En annen vesentlig ringvirkning som ble nevnt og notert, var at når unge og eldre møtes på tvers av generasjoner, kunne begge parter få øvelse i å være sammen og samtale med nye. Dette kunne ifølge diakonene også være en øvelse de yngre satte stor pris på. Som kommentar til forholdet mellom diakoni og diapraaksis utdypet de betydningen av generasjonsmøter og karakteriserte dette som et vesentlig kjennetegn ved "Unge møter eldre", og av vel så stor betydning som møter på tvers av kultur og religion. For meg ble det tydelig at selv om "Unge møter eldre" faktisk dreier seg om mennesker som møtes på tvers av kultur og tro, står ikke det tverreligiøse og tverrickulturelle i forgrunnen for virksomheten. Likevel ser det ut til at arbeidet slik det foregår, har en integrerende og inkluderende funksjon mellom folk av ulike alder, tro og kultur fordi aktiviteten i seg selv fremmer kontakt og innebærer større nærhet og forståelse mellom menneskene. Virksomheten fremmer gjennom handling menneskers sameksistens og stimulerer til relasjoner der felles praksis er det essensielle, for å bruke Lissi

Rasmussens definisjon på diapraksis. Det kan se ut til at skissene stimulerer for samtale om dette.

Bruk av tegning

Jeg ba begge diakoner om å lage hver sin tegning over samarbeidsrelasjoner i "Unge møter eldre". Tegningene de lagde, viste forbindelsen til menighetens diakoni samtidig som det fikk fram et nett av andre involverte aktører som pleies og holdes ved like. Tegningen fra eksempel 1 besto av rubrikker for bydel, ungdomsråd, skole, sykehjem, elever og konfirmanter, kollegaer, råd og utvalg i menigheten, møtevirksomhet, kursing og oppfølging, Facebook og søknadsprosedyrer, evaluering og diplom. Tegningen viste et nett av bokser og forbindelseslinjer. Tegningen fra eksempel 2 var formet som en sol med menighet/diakon i midten med forbindelseslinjer til andre instanser som frivillige, skolen, elevene, ungdomsprosjektleder i bydelen, nabomenighet og prosjektleder, stab, menighetsråd, diakoniuvalg, sykehjemmet. Dessuten ble enkelte aktører tegnet inn med stiplede linjer fordi diakonen ønsket å ha dem med på samarbeid. Det var også tegnet inn stiplede linjer til nye skoler det kunne være aktuelt å kontakte. Kartet besto altså både av reelle relasjoner og relasjoner som kunne realiseres. Tegningene viste at "Unge møter eldre" og samarbeidet i diapraksis er sammensatt, noe skisser og geografiske kart bekrefter.

Refleksjon over tegningene

Tegningene viste tydelig den kirkelige forankringen arbeidet hadde og den omfattende innsatsen som ble gjort for å skape en møteplass mellom unge og eldre. Det er i diakonien stadig et tilbakevendende tema at diakoners profesjonskunnskap kan være vanskelig å plassere. Tegning av virksomheten kan være en hjelp til å få dette fram. Disse diakonene startet "Unge møter eldre", og gjennom samvær og engasjement skapes nye erfaringer og holdninger på tvers av så vel kulturelle og religiøse som aldersmessige skillelinjer. De nye erfaringene kommer ikke så tydelig fram gjennom bruk av kart som metode, men geografiske kart, skisser og tegninger er med på å tydeliggjøre og forklare

kompleksitet og lokale ulikheter i virksomheten.

Det er utfordrende å skulle tegne egne kart over arbeidet som ligger bak. Det ble ikke gitt noen bestemte anvisninger på hvordan tegningen skulle se ut, annet enn at det skulle vise samarbeidsrelasjoner. En boks for ungdomskolen kunne f.eks. være mindre enn staben sin boks på tegningen selv om skolens betydning ved lærere og elever som tar "Innsats for andre", reelt sett var større enn stabens. Diakonenes igangsettende og koordinerende innsatsen kom tydelig fram i tegningene og i skissene. Det geografiske kartet fikk også fram hvordan diakonen arbeider på tvers av menighetsgrenser. Ungdommenes interesse for eldre viste også at de trosset avstander og vedtatte bydels-, skole- og menighetsgrenser for å gjøre sin innsats.

Avslutning

"Unge møter eldre" er, slik jeg ser det, et avansert diakonalt arbeid som reflekterer diakoners tverrfaglige tilnærming og interesse for samarbeid på tvers. Arbeidet oppfyller kriteriene til diapraksis. Gjennom arbeidet bedres livskvaliteten for både unge og eldre; det skaper større rettferdighet og lindrer den mest utbredte nød vi finner i dag, ensomheten og savnet av fellesskap. Ved å besøke de aller svakeste som er institusjonalisert i vårt samfunn tar skolens elever et betydelig samfunnsansvar, og kirkens diakoni i samarbeid med eldreinstitusjonene og skolen legger til rette for dette. En større forståelse og erfaring av å leve sammen og forståelse av det fremmede kan utvikles gjennom diapraksis (Engebretsen 2010, LWF 2013). Ringvirkningene gjør at det skapes vennskap og gode relasjoner på tvers.

Kritisk kan man likevel spørre om diapraksis som diakoni er mer harmoniserende enn nødvendig. Man kan godt tenkte seg at fellesskapet tåler mer uenighet og større nyanser enn hva yatzy og ballongtrim innebærer. Derfor bør det undersøkes om "Unge møter eldre" også kan utvikles på dette feltet. De unge er ikke like, og det er heller ikke de eldre. Både unge og eldre er utsett for forventninger og krav til konformitet og tilpasning. En "brysom" beboer og en "brysom" ungdom har flere ting til felles. Når det gjelder metodikken rundt "Unge møter eldre", bør man

derfor spørre hvordan uenighet skal håndteres, om dette skulle være nødvendig (Iversen 2014). Det svarer ikke kartene, skissene og tegningene på. En refleksjon over konseptets eventuelle harmoniserende form kan være betydningsfull for vurderingen av tiltakets diakonale kvalitet som diapraksis. Det er fortsatt viktig at diakonien rommer mangfoldet og også åpner for uenighet i fellesskapet, for det meningsfulle ved aktiviteten blir kanskje ikke mindre om forskjellene eksponeres.

Et utblikk

Det er ikke noe i veien for at diapraksis kan brukes i trosopplæringssammenheng (Kirkerådet 2010). Trosopplæring er en livslang læring som må ta konteksten vi befinner oss i, på alvor. Dersom barn og unge kobles opp til forpliktende samarbeid med aktuelle institusjoner, kan også diapraksis realiseres i trosopplæring. Selv om undervisningsoppleggene i trosopplæringen er fylt til randen av gode intensjoner, kunne et fokus på religionenes allmenne betydning få en større plass gjennom fellesskap med andre av ulik tro og kultur. Det må settes av ressurser for oppfølging, og man må ha støtte for at dette er en god prioritering innen opplæring til samfunnsansvar og engasjement lokalt. Det utfordrer menighetene, diakonien og trosopp-

læringen til å tenke felles fordi kartet ikke alltid stemmer med terrenget. Ungdommene selv lar seg ikke begrenses av skillelinjene. Det er grunn til å lære av ungdommene og se hva som forener.

Litteratur

- Breimo, Janne-Paulsen (2015) "Rehabilitering, samordningsproblematikk sett fra et ståsted". I Widerberg Karin (2015) *I hjertet av velferdsstaten en invitasjon til institusjonell etnografi*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Den norske kirke, Kirkerådet (2008). *Plan for diakoni*. Oslo: Den norske kirke, Kirkerådet.
- Den norske kirke, Kirkerådet (2010). *Plan for trosopplæring Gud gir – vi deler*. Oslo: Den norske kirke, Kirkerådet.
- Engebreetsen, Øyvind (2010). *Anderledeshet, sårbarhetens språk og politikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk forlag.
- Fangen, Katrine og Sellerberg, Anne Mari (red.) (2011). *Mange ulike metoder*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Iversen, Lars Laird (2014) *Uenighetsfellesskap. Blikk på demokratisk samhandling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jordheim, Kari, Korslien, Kari Karsrud og Stifoss-Hanssen, Hans (2014) *Verksted og praksisvirkelighet Forholdet mellom teori og praksis i den diakonale kunnskapsbasen*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole, Rapport nr. 05 2014.
- Kristeva, Julia (2008) *Brevet til presidenten om mennesker med funksjonshemming*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- LWF (2009). *Diakonia in Context Transformation, Reconciliation, Empowerment*. Genève: LWF.
- LWF (2013). *Seeking Conviviality*. Genève: LWF
- Wadel, Carl Cato (2011). "Work-along som metode Om å få innpass og arbeide seg fram i feltet som lærling" I Fangen, Katrine og Sellerberg, Anne Mari (red) (2011). *Mange ulike metoder*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Widerberg, Karin (2015) *I hjertet av velferdsstaten en invitasjon til institusjonell etnografi*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.